

A CSERRÉSZPEDAGÓGIA ALAPELVE

AQUINÓI SZ. TAMÁS ELMÉLETÉNEK VILÁGÁNÁ

IRTA:

DR. ERDEY FERENC,

kalocsai szentszéki jegyző, a bölcsélet tanára, az Aquinói Sz. Tamás
társaság rendes tagja.

KALOCSA.

Árpád Részvénytársaság könyvnyomdája.
1924.

NIHIL OBSTAT.

DR. FRANCISCUS KIS-EROS.
censor dioecesanus.

Nr. 2691.

IMPRIMATUR.

Coloczae, die 21. Octobris 1924.

DR. VICTOR HORVÁTH m. p.
episcopus, vicarius generalis.

a kalocsai főszékesegyházi káptalan

egyik szerény tagjának

az ifjúsági mozgalmak jótékony pártfogójának

tisztelettel és hálával ajánlja

a szerző

Előszó.

Hanyatló korok és századok pszichológiájához tartozik, hogy a jövő nagy fellendülésének és újjászületésének csirái már ott szunnyadoznak az általános süllyedés és romlás közepette. Mint a híres görög bölcseknek rohdadt almájából kikerült ép s egészséges magvak hatalmas hajtásokká fejlődtek, úgy korunk elanyagiasodásának és erkölcsi züllésének rothadásából is, egészséges, tiszta és szűzi erőktől duzzadó ifjú nemzedék emelkedik ki és új eszméket, új életideákat, új lelkületet igyekszik kialakítani és megteremteni, mert tudatai hevíti, hogy nagyra van hivatva, és hogy az ő feladata szebbé, boldogabbá tenni azt társadalmat és nemzetet, amely most az anyagi és erkölcsi tönk szélén vonaglik.

Ezt az új nemzedéket, a szebb, boldogabb, diadalmas jövő reményét a cserkészmozgalom tömörítette zászlaja alá.

A cserkészmozgalom nem megöszült gondolkodók, reményüket vesztett pedagógusok gondolták el. A cserkészmozgalom az ifjúság lelkéből nőtt ki. „Az új életideál vágya otl lappangott már az egész világ ifjúságának lelkében és a nagy Baden Powel csupán a szikrát csiholta ki, hogy a fölhalmozódott gyúlékony anyag lángra lobbanjon.”¹⁾

A cserkészmozgalom amerikai talajon sarjadt ki. Ott jutott legelőször öntudatra, hogy az ifjú életét és lelkületét nem a felnőttek könnyelmű élete és gondolkodása szerinl kell kialakítani. A mozgalomnak szervezett formát a nagy angol tábornok Baden Powel adott. Ezen időtől kezdve a mozgalom rohamosan terjedt az összes kultúrállamokban. Hazánkban a cserkészlet a mozgalom első éveiben már ismeretessé vált; 1910-től kezdve a háború okozta sok nehézség és akadály ellenére is rohamosan terjedt; ma már legerőteljesebb ifjúsági mozgalma hazánkban, mely kerek 30,000 tagot számlál. „Kevesen tudják — mondja találóan Dr. Fodor, — hogy a magyar cserkészek száma ma körülbelül egyezik a kicsiny magyar honvédség lélekszámával.”²⁾ Nem túlzás a Sik Sándor szerkesztésében megjelent Magyar cserkészvezetők könyvének azon állítása sem, hogy a cserkészlet nemcsak hazánk, hanem korunknak is legnagyobb pedagógiai mozgalma.³⁾

¹⁾ „A cserkészmozgalom jelentősége” Dr. Fodor Ferenc cikke a »Közművelődés» c. folyóirat I. évf. 5. számában. 186. o.

²⁾ U. o.

³⁾ Sik Sándor: Magyar cserkészvezetők könyve. Budapest, 1922, A magyar cserkészszövetség kiadása 9. o.

Milyen állásfoglalást találunk a katolikus egyház részéről cserkészzel szemben ? A katolikus nevelők hazánkat kivéve kezdetben nem kis fokban idegenkedtek tőle. Idegenkedésük főoka nemzetközi szervezete és vallási semlegessége volt. Magyarország volt az első állam, hol a katolikus nevelők teljes lelkesedéssel karolták fel, és a Regnum Marianum nevelőinek érdeme, hogy ifjúsági lapjaik révén a cserkészetet nemcsak meghonosították, hanem valláserkölcsi alapra helyezték és a katolikus világnézet kereteibe állították. Ez a titka annak a fényes sikernek is, mely az idei dániai nemzetközi cserkész versenyen koszorúzta cserkészifjaink homlokát, mikor egyedül a magyar cserkész táborban állott a kereszt és egyedül itt szolgáltattak szentmisét.

A magyar katolikus cserkészvezetőknek mindezen siker ellenére is igen sok nehézséggel kellett megküzdeniök. Egyházi körökben sokan még mindig katolikus felfogással ellentétes elveket és tanokat láttak a cserkészetben. A cserkészet elméleti részével, tekintve annak gyakorlati irányát, nem is igen foglalkoztak. — Lehet-e egyáltalán kapcsolatot teremteni az egyház tanítása és a cserkészpedagógia alapelvei között? Ezen kapcsolat lehetőségét van hivatva kutatni jelen értekezéslet.¹⁾ Nem kritikát akar gyakorolni, hanem tisztán összehasonlítást tenni a cserkészpedagógia alapelvei és a katolikus tanítás legtekintélyesebb tudósa, aquinói sz. Tamásnak elmélete között.

Ha e kapcsolatot a régi elmélet és az új elvek között sikerül megtalálni, úgy fáradságunk nem volt hiába való.

Kalocsa, 1924. okt. 15-én.

A szerző.

¹⁾ A szerző *azt az* Aquinói Sz. Tamás Társaság 1924. oki. 15-iki ülésén mint székfoglaló előadási mutatta be.

ELSŐ FEJEZET.

A cserkészpedagógia alapelve.

A cserkészzet lényegében ifjúsági mozgalom. Az ifjúból embert, egész embert akar nevelni. Más ifjúsági mozgalmak az ifjú belső világának csak egy részét ölelik fel: atlétikai, torna egyletek fizikai erőit, önképző körök irodalmi és művészi hajlamát, hitbuzgalmi egyesületek vallásos igényeit. A cserkészzet az egész ifjút, minden lelki igényét és hajlamát karolja fel és igyekszik azt kifejleszteni, tökéletesíteni.

Nagy és gyors elterjedésének okát mégis egészen másban kell keresnünk. Oka azon alapelv, melyet nevelési módszerében követ. „Korszakalkotó jelentősége abban van — mondja Sik a cserkészvezetők könyvében¹⁾ — hogy a cserkészzet körén belül a fiú önként adja át magát a pedagógusnak, hogy formálja ki belőle a férfit. A cserkészzet hatásának és sikerének a titka, hogy élni és cselekedni engedi a fiút, utat nyit a gyermek legnemesebb ösztönei számára, s alapul aj gyermek természetét, igényeit, erőit, ambícióit veszi.” Ezt az alap gondolatot az amerikai cserkészvezető a következőképpen fejti ki: „Az egészséges fiúban sok energia van, melyet föl kell használnia, mert az erő lényege, hogy érvényesülni akar. Azért a modern pedagógus, vagyis a cserkészvezető sohasem mondja: ne cselekedjél! — hanem azt hangoztatja mindig: cselekedjél! A gyermekben elnyomott energia bosszút áll elnyomóin. Minden egészséges fiú gyűlöli a negatívumot s nem akar jó lenni a régi értelemben. Mert a régi mód szerint jónak lenni negatív dolog volt. Szokszor hallották a gyermekek: légy jó fiú és ne tedd ezt vagy azt! A gyermek gyűlöli ezt a szót: ne tedd! A rossz fiú mindig csinál valamit, bátor, vakmerő és élesesű volt s a többiek (a jó fiúk) irigyelték őt és megcsodálták. Nem azért, mert rosszat cselekedett, hanem azért, mert cselekedett. Amerikai felfogás szerint a „rossz fiú” azért csinál rosszat, mert senki sem tanítja meg őt, hogyan kell jót cselekedni. Elrontja másnak a játékát, mert senki sem mutatja meg neki, hogyan csináljon magának játékot. A fiúnak nagyobb élvezet hidat építeni maga számára, mint lerombolni egy másik fiú hidját. A tipikus rossz fiúban minden kiváló

¹⁾ Sik Sándor: Magyar cserkészvezetők könyve. 9. o.

tulajdonság meg van, csak hogy rosszra használja erőit; — a tipikus jó fiú szerencsétlen teremtés, akinek egyetlen érdeme, hogy nem csinál rosszat. Életre való pajtásai lenéznek s mivel ő „jó fiú” lenéznek benne a jóságot is. A cserkész olyan jó fiú, akiben cselekvő képességek vannak s ki is tudja azokat fejteni.”¹⁾)

A régi pedagógiai elv kiinduló pontnak az erkölcsi elveket, a törvényt vette fel. A cserkész pedagógia szakít ezen felfogással. Neki főgondját képezi, hogy az ifjú önmagára rátaláljon, felismerje „vére tüzes atomjaiban, lelke titkos rejtekeiben lappangó erőit.”²⁾ „Ez a módszer tehát nem felülről indul ki, hanem alulról, nem a törvényből, hanem a gyermekből.”³⁾ „A fiúkból indul ki ez a módszer abban az értelemben is, hogy nem marad meg a tudományos erkölcsstan légüres terében, hanem a törvény követeléseit a lélektani tények alapos ismeretével a valóság reális talajára építi rá. Tehát nem azt kérdezi magától elsősorban, milyen követelések foglaltatnak ebben a törvényben? — hanem: micsoda természetes erők vannak a fiúk lelkében, amelyek ennek a törvénynek kedveznek és amelyeket így hasznunkra fordíthatunk?”⁴⁾ A cserkész tehát minden fiúban feltételezi a jónak csiráját, erős a meggyőződése, hogy a fiúk alapjában véve jók, mert a tettvágy, az energia, mely lelkük mélyén lappang, ha öntudatra ébred, a legszebb erényekké képes fejlődni. Ezért az 5-ik cserkész-törvény hivatalos magyarázatában főkötelességévé teszi minden cserkésznek, hogy önmagát megismerje, tudatára ébredjen saját lelki értékének és azt teljessé, egész erénnyé fejlessze: „A cserkész — így szól a hivatalos magyarázat — állhatatosan törekszik igazi önismeretre. Éberén tartja számon hibáit és elszántan harcol ellenük. Nem tekinti magát késznek, jól tudja, hogy hajlamai, tehetségei csak építőkövek, melyeket azért kapott Istentől, hogy céltudatos, következetes, odaadó munkával fölépítse belőlük jellemének épületét.”⁵⁾

Melyek tehát azon pozitív értékek és jóra való hajlamok az ifjú lelkében, melyekre a tökéletes, az erényes élet nagyszerű épületét felépíteni lehet? Elsősorban az erő, az energia. A cserkészpedagógus tehát a kezdet kezdetén ezt fejleszti ki helyes irányban és beállítja az önfegyelmzési, a másokkal való gyengédséget, mint az erőnek legszebb és legtökéletesebb megnyilvánulását. „A fiatal ember sóvárogja a szabadságot; engedelmisség, fegyelem, rosszhangzású szavak egy jóvérű fiú fülében. Ha tehát azt akarom, hogy a fiút igazi fegyelemre neveljem, amely szervesen, erősen saját lelkéből

¹⁾ Sik Sándor: Magyar cserkészvezetők könyve. 12. skv. o.

²⁾ U. o. 19. o.

³⁾ U. o. 68. o.

⁴⁾ U. o. 69. o.

⁵⁾ U. o. 55. o.

nő ki, akkor meg kell neki mutatnom, hogy a legmagasabbrendű szabadságod éppen a fegyelem iskolájában szerezheti meg.”¹⁾ A fiú irtózik mindattól, ami őt leköti, szabadságát korlátozza; előtte szégyenletesebb mint a rabság, fogság nem létezik; a cserkésznevelő a szenvedélyek elleni harcot, mint a lélek szabadságának harcát állítja be, amely ellen harcolni kell, ha a rendetlen szenvedélyek rabságában görnyedni nem akarunk.

Hasonlóan fontos része a cserkésznevelésnek az, önérzetre, az önbizalomra való nevelés is: „meg kell találni a fiúkban, hogy mi van bennük jó, meg kell velük éreztetni, hogy ismerjük jó tulajdonságaikat s rá kell mutatnunk azokra a többiek előtt is.”²⁾ Így a fiú maga is tudatára ébred annak, hogy ő is képes valamire, hogy benne nemcsak folyton szidásra érdemes tulajdonságok vannak, hanem olyan pozitív jó tulajdonságok, melyeket neki még tökéletesítenie kell, de amelyek mégis pozitív értékek.³⁾ Akikben azonban az önbizalom és önérzet túlteng, azokban nem akarja a cserkésznevelő azt teljesen letörni, hanem helyesen mérsékelni és ránevelni, hogy a keresztény alázat nem bárgyúság, nem gyengeség, hanem saját érdemeinknek helyes értékelése.⁴⁾ Főleg a nagytáborozás az igazi iskolája a helyes Önbizalomnak és az önállóságnak. Itt megszokja a cserkész, hogy az élet minden igényét saját maga elégítse ki. itt olyan munkákat végez, melyeket otthon rendszeren más szokott végezni helyette. Rájön lassan, hogy mennyi mindenhez ért, megtanulja önmagában értékelni ügyességét és rátermettségét.⁵⁾

Igen érdekesen domborodik ki a cserkészpedagógia azon alap gondolata, hogy a fiú lelkében levő jótulajdonságokat kell a nevelőnek elsősorban kitapogatnia, a fegyelmezésben és büntetésben. A büntetés a cserkészletben „önvédelmi eszköz, mely az ember jobbik énjét védelmezi az alsóbbrendűvel szemben ; jobb meggyőződését, elveit» legmagasabbrendű vágyait segíti érvényesülésre a tudatlanságnak, a könnyelműségnek, a lomhaságnak és mind a legalsóbbrendű ösztönöknek alattomos, de végzetessé válható erejével szemben.”⁶⁾ Az alap tehát a fiú lelkében élő jó s nemes tulajdonság, melyet neki erénnyé kell fejlesztenie, nem pedig a rossz. Éppen ezért a fegyelmezés alaphangja sem a szidás lesz, hanem a buzdítás, a bátorítás.⁷⁾ „Sokkal okosabb akkor szólni a fiúnak, amikor jót cselekedett, semmint akkor, amikor hibát követett el.”⁸⁾ „Ha hiba történt,

¹⁾ Sik Sándor: Maeyar cserkészvezetők könyve. 9. o.

²⁾ U. o. 94. o.

³⁾ U. o. 95. o.

⁴⁾ U. o. 94. o.

⁵⁾ U. o. 115. o.

⁶⁾ U. o. 105. o.

⁷⁾ U. o. 107.

⁸⁾ U. o.

ha a fiú vétkezett, ezt leghatékonyabb úgy kezelni, mint szerencsétlen véletlent, mint balesetet, amelynek illetően jellegével, tudjuk, hogy ő is tisztában van, amelyet ő ítél el legjobban, és amely neki fáj legjobban. Úgy viselkedjünk, mint akik jól tudjuk, hogy ő sokkal különb semhogya ezzel a cselekedettel komolyan azonosíthatná magát, hogy legfőbb vágya jóvátenni ezt a kellemetlen hibát, és mi, mint felelős vezetői, de még inkább, mint együttérző jóbarátai ebben akarunk segítségére lenni.”¹⁾

A cserkészpedagógia alapelve tehát az, hogy a fiú lelkében megvan a jóságnak az erényességnek alapja, a csirája. Minden fiú alapjában véve jó, csakhogya a jó nem mindig tud kellőképpen kifejlődni benne. Nem azt akarja ezzel mondani a cserkész, hogy rossz fiú nincs, hanem, hogy teljesen rossz, minden tekintetben romlott fiú nincs. Azt sem állítja, hogy minden fiú valóságos angyal,²⁾ csupán annyit állít, hogy a jónak csirája van meg lelkében, melyet neki még ki kell fejlesztenie, mert ő még nem kész ember.⁸⁾ Azt sem állítja, hogy mindenkiben egyformán vannak meg a jóságnak és erényességnek a csirái. Mindenkiben más és más jóra való hajlamok vannak, melyek még nevelésre várnak. Minden fiúban megvan többé-kevésbé a cselekvő erő, alkotási vágy, a szabadság vágya. A nevelő feladata ezeket beállítani a helyes irányba vagyis erényekké nevelni. Mindennek folyamánya, hogy a cserkész nevelése nem negatív lesz, hanem pozitív, nem fogja a fiút minden cselekvéstől elzárni, ellenkezőleg úgy állítja be a jellemnevelést, mint igazi szabadságot, mely megnyitja neki az utat a helyes cselekvési módhoz. A cserkész tehát nemcsak az erények csiráira alapít, hanem a fiúk helyes belátó képességére is, mely cselekvési módját az önfegyelmzés útján szabályozza.

Mindezt egy közelfekvő példával megvilágíthatjuk. A modern orvostudomány feladatát ma már nem az emberen kiütött betegségek gyógyításában látja mint régen, hanem a betegségek megelőzésében. Meggyőződése ugyanis, hogy minden orvosságnak alapja a reagálni képes szervezet vagyis az egészség. Az orvosság nem képes az egészséget a betegbe önteni, csupán a szervezet ellenállóképességét segíti, erősíti, hogy a betegség bacillusait le tudja győzni. Tehát az egészség csirája mindig ott van a betegben, csakhogya nem tud érvényre jutni a betegség bacillusai felett. Ezért az orvostudomány első feladata, hogy az egészséges embert a higiénia ránevelje s ezáltal reagáló képességét vagyis az egészséget benne növelje. Orvos a cserkésznevelő, a reagálóképesség, vagyis az egészség csirája az erényességnek és jóságnak magva, mely rászorul arra, hogy a fiú lelkében kifejlődni segítsék.

¹⁾ Sik S.: Magyar cserkészvezetők könyve. 107. o.

²⁾ U. o. 40-41. o.

³⁾ Dr. Papp Gyula: Cserkészvezetők útmutatója. Bpest. 1909. 9. o.

A nevelőnek a fiú lelkéből, vagyis a pszichológiai alapból kell kiindulnia, nem pedig a törvényből, mert a fiú lelkében ott találjuk minden jónak a csiráját. Ez a cserkészpedagógia kiinduló pontja. Tegyük most összehasonlítást a cserkészeten ezen alapelve és az egyházi tanítás legtekintélyesebb tudósa aquinói sz. Tamás elmélete között. Vajjon sz. Tamás tanítása igazolni fogja-e a cserkészeten alapelvét és pedagógiai fel-fogását?

MÁSODIK FEJEZET.

Sz. Tamásnak a cserkészeten alapelve-re vonatkozó elméleti tanítása.

Mit tart aquinói sz. Tamás az emberi természet jóságáról? Vajjon ő is optimizmussal tekinti az emberi természetet, mint a cserkészeten?

Mindent megelőzően tisztában kell lennünk azzal, hogy sz. Tamás miben látja a jóságot, és hogy milyen vonatkozásba hozza azt a jellemmel, az erényességgel. A jó szerinte nem más, mint olyan valami, amit mindenki kívánatosnak tart,¹⁾ mert olyan tökéletességet rejt magában, mely képes az emberben levő lehetőséget igénylegesen²⁾. Minden jó a ténylegességnek oly teljes fokát bírja, hogy az mintegy kiárad belőle, hogy felindítsa a vágyótehetséget és azt magához vonzza³⁾. Minden jó tehát tökéletesíti a feléje törekvőket⁴⁾. A

¹⁾ „Ratio boni in hoc consistit, quod sit aliquid appetibile. Unde Philosophus dicit, quod: bonum est, quod omnia appetunt.” Summa Theol. qu. 5. a. 1.

²⁾ „Unumquodque est appetibile, secundum quod est perfectum”. S. Th. 1. qu. 5. a. 1.

³⁾ „Naturaliter enim unuscujusque bonum est actio et perfectio ejus. Unumquodque autem ex hoc agit, quod actu est. Agendo autem esse et bonitatem in alia diffundit. Unde et signum perfectionis est alicujus quod simile sibi possit producere . . . Ratio autem boni est ex hoc, quod est appetibile, quod est finis, quae etiam movet agentem ad agendum, propter quod dicitur bonum esse diffusivum sui esse.” Contra Gent. I. cap. 57. v. ö. Summa Theol. 1. qu. 5. a. 4. ad 2.

⁴⁾ „Ens est perfectivum alterius non solum secundum rationem speciēi sed etiam secundum esse, quod habet in rerum natura: et per hunc modum est perfectivum bonum . . . In quantum autem unum ens est secundum esse suum perfectivum alterius et conservativum, habet rationem finis . . .” De verit. qu. 21. a. 1.

jónak bírása mindig valamely tökéletesség! fokot jelent arra nézve, aki azt bírja. Minél tökéletesebb a jó, annál tökéletesebbé teszi azt, aki elérte. A jó, mint a ténylegességnek teljessége, a vágyódásra nézve a cél jellegével bír¹⁾). A legfőbb jó pedig a végcél jellegével²⁾). A végcél adja meg az erkölcsi rendnek is az alapját.

A végcél ugyanis olyan cél, amelyet, mint legfőbb jót minden megkíván³⁾), vagyis amely felé mindennek törekednie kell⁴⁾). Az élettelenek, sőt az élők közül is azok, amelyeknek csak ösztöneik vannak, öntudatlanul, ismeret és elhatározás nélkül törekednek az előre kiszabott végcél felé⁵⁾). Már természetük is úgy van megalkotva, hogy nem is tehetnek mást, mint a végcél felé törekedni. Természetükbe fektetett törvényszerűség űzi őket a végcél, Isten felé⁶⁾). Nem így az ismerettel és öntudattal bíró ember! Őt nem az ösztön determinálja. Eszes természeténél fogva képes a végcélt megismerni, szabad akaratából kifolyólag pedig képes magát önként és szabadon elhatározni azon cselekvésre, mely őt a végcélhoz közelebb viszi⁷⁾). A végcélt, mint legfőbb jót és végtelen boldogságot ugyan ő is szükségszerűen kívánja, mert természete a jóra van teremtve⁸⁾), de megmarad szabadsága azoknak a cselekvéseknek a kiválasztásában, amelyek révén a végcél elérése felé törekedhet.

Itt érkezünk el sz. Tamás tanításában a jó ember fogalmához.” A jó ember, erkölcsstani szempontból az, aki megfelelő körülmények között, tárgyuknál fogva is megfelelő jó cselekedeteket tesz a végcél elérésére⁹⁾).

Az emberi élet végcélja azonban olyan természetű, hogy nem elégséges csak elszigetelt jócselekedeteket gyakorolnia annak eléréséért, hanem az embernek állandóan feléje kell

¹⁾ Summa Theol. I. qu. 5. a. 4. De. verií. loco cit.” omnes recte definienies bonum ponuní in rationé ejus aliquid, quod pertineat ad habitudinem finis.”

²⁾ „Illud appetit aliquis ut ultimum finem, quod appetit ut bonum perfectum etcompleteivum sui ipsius”. I—II. qu. 1. a. 5.

³⁾ „Oportet, quod ultimus finis ita impleat totum hominis appetitur^ quod nihil extra ipsum appetendum relinquatur.” S. Th. I—II. qu. 1. a. b\

⁴⁾ „Omnia, quae homo appetit, appetit propter ultimum finem.” S. Th. I—II. qu. 1. a. 6.

⁵⁾ „Eodem modo ordinantur in finem ea quae cognoscunt finem et ea quae finem non cognoscunt, licet ea qua cognoscunt finem per se moveantur in finem, quae autem non cognoscunt finem, tendant in finem quasi ab alio directa, sicut patet de sagittante et sagitta.” Contra Gent. 111. 15.

⁶⁾ Contra Gent. III. cap. 17—18.

⁷⁾ S. Th. I. qu. 85. a. 1.

⁸⁾ „Naturaliter homo appetit ultimum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis est, et non subjacet liberó arbitrio.” S. Th. I. qu. 85. a. 1. ad. 5.

⁹⁾ S. Th. I—II. qu. 18. a. 1-7.

törekednie, még amikor nem is gondol rá¹⁾). Ezért sz. Tamás szerint az erkölcsi élet nem elszigetelt jócselekedetkből áll, hanem állandó törekvésből, állandó mozgásból. Az erkölcsi élet ugyanis az eszes lénynek a végcél felé való állandó mozgása²⁾. A jó ember is nemcsak egyes cselekedetekkel, hanem egész életével, állandóan a végcél felé mozog. Mi tehát a mozgás ?

A mozgás állandó folyamat³⁾ a lehetőség állapotából a ténylegesség állapotába⁴⁾. Tehát az erkölcsi életnél is szükséges ilyen állandó folytonosság. Ebből az következik, hogy az embernek *minden egyes* cselekedettel Isten, mint végcél felé kell törekednie⁵⁾ és hogy az *egész életnek* kell helyes erkölcsi megindulással az erkölcsi rendbe illesztődnie. Tehát nemcsak akkor törekszik az ember Isten felé, mikor imádkozik, templomba jár, vagy alamizsnálkodik, hanem minden egyes cselekedetével, ha az helyesen van beállítva az erkölcsi rendbe.

De még így is bizonyos hézagok maradnak az egyes cselekedetek között, mert az ember nem állandóan tesz, cselekszik. Hogy tehát az erkölcsi élet meg ne szakadjon s az állandóság a mozgásban meg legyen, sz. Tamás az erkölcsi életbe a cselekedeteken felül még egy fontos lélektani tényezőt vesz fel, a szilárd készségeket, a habitusokat.⁶⁾

A szilárd készségek az emberi természetnek olyan nehezen változó minőségei, melyek őt valamely jó vagy rossz cselekedetre állandóan minősítik, úgy hogy azt a cselekedetet könnyen, készségesen sőt bizonyos élvezettel képes létre hozni.⁷⁾ A szilárd készség állandó hajlam, mely az embert még akkor is a jó vagy rossz cselekvésre disponálja, mikor tényleg nem cselekszik.⁸⁾ Ha e készség a jóra irányul erénynek, ha a rosszra irányul vétkes hajlamnak, vagy véteknek nevezzük (*vitium*).⁹⁾ Az erkölcsi élet kifejtésének tehát nemcsak az a célja, hogy cselekedjék az ember a végcél elérésére, hanem, hogy lelkében az erényeket fejlessze, melyek őt még akkor is a végcél

¹⁾ „Necesse est, quod omnia, quae homo appetit, appellei propter ultimum finem .. .” S. Th. I—II. qu. 1. a. 6. v. ö. „Non oportet, ut semper aliquis cogitet de ultimo fine, quandocumque aliquid appetit vel operatur, sed virtus primae intentionis, quae est respectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cujuscumque rei, etiamsi de ultimo fine actu non cogitetur, sicut non oportet quod qui vadit per viam, in quolibet passu cogitet de fine.”, ib. ad. 3.

²⁾ „Motus creaturae rationalis in Deum” S. Th. 1. qu. 2. prolog.

³⁾ „Motus est de numero confínuorum” Comm. in Arist. Physic. lib. III. lect. 1.

⁴⁾ Comm. Arist. Phys. Liber 111. lect. 2.

⁵⁾ S. Th. 1. qu. 1. a. 6.

⁶⁾ U. u. 1. qu. 49. a. 1—4.

⁷⁾ U. o. a. 2-5.

⁸⁾ U. o. a. 5. ad I.

⁹⁾ „manifestum est, quod secundum differentiam boni et mali habitus specie distinguuntur.” S. Th. I. qu. 54. a. 5.

vagyis Isten felé irányítják, mikor tényleg nem cselekszik.¹⁾ Azt nevezzük tehát erkölcsi szempontból szigorúan véve erkölcsösnek, aki nemcsak néha vagy gyakran tesz jót, hanem aki erényes. Jó fiú is csakis az, lesz, ki nemcsak néha képes jót cselekedni, hanem aki erényes, kinek lelkében megvan az állandó készség a jóra²⁾, vagy mint a nevelők sokszor kevésbé szabatosan mondják, aki megszokta a jót.³⁾

Mi a nevelő feladata? Nem más, mint az embert az erkölcsi életre, vagyis az erényességre ránevelni. Vajjon a törvényből indul-e ki a nevelő? Vajjon megmarad-e a törvények elvont „légüres terében”? Ha az erény tudás volna, mint Szokratesznál, akkor igen. De sz. Tamás szerint az erény nem tudás, hanem minőség, mely ismételt cselekedetek, tehát szoktatás által sajátítható el.⁴⁾ A nevelőnek más a feladata mint a moralistának. A moralista az erkölcsi rendet elméletben építi ki és azt mint ismereti tudományt tanítja. A nevelő nem tanít, hanem az erényre ránevel, vagyis megmarad a gyakorlati élet terén. Erre vonatkozóan pedig sz. Tamás alapelve az, hogy egészen más pontból kell kiindulnia és más utón kell járnia, mint annak, ki ismereteket közöl. Szerinte ugyanis nem az lesz a gyakorlatban az első, ami az intencióban az első, mert ami az ember szándékában első, a kivitelben utolsó.⁵⁾ A kivitelben az lesz az első, amelynél a cselekvés kezdődik.⁶⁾ A nevelőnek tehát a cselekvés és szoktatás kiinduló pontjainál kell kezdenie nevelő munkáját. Ha az erkölcsi rendet mint a parancsok foglatatát tekintjük, is, melyeknek segítségével Isten megmutatja nekünk a hozzávezető legbiztosabb utat,⁷⁾ a jó nevelőnek még akkor sem szabad azokkal kezdeni, hanem az erkölcsi rend alanyából, vagyis a nevelésre szoruló emberből kell kiindulnia az előbbi elv alapján. Sz. Tamás tehát, ha más utón is, ugyanazon következtetésre jut, mint a cserkészet. Ha az erényességre, a jellemességre akarunk nevelni, akkor az alanyból,

¹⁾ U. o. qu. 55. a. 5.

²⁾ „Virtus autem est habitus semper se habens ad bonum” S. Th. I. qu. 55. a. 4.

³⁾ V. ö. S. Th. I. qu. 55. a. 1.: „Potentiae autem rationales, quae sunt propriae hominis, non sunt determinatae ad unum, sed se habent indeterminate ad multa ; determinantur autem ad actus per habitus , . . et ideo virtutes humanae habitus sunt.”

⁴⁾ S. Th. I. — II. qu. 65. a. 2. v. ö. qu. 51. a. 2-5.

⁵⁾ Innen az axióma: „quod est primum in ordine intentionis, est ultimum in ordine executionis.”

⁶⁾ „Id enim, quod est primum in ordine intentionis, est quasi principium movens appetitum ... id autem, quod est principium in executione est unde incipit operatio, unde isto principio subtracto, nullus incipere aliquid operari. Principium autem intentionis est ultimus finis, principium autem executionis est primum eorum, quae sunt ad finem.” S. Th. I.—II. qu. 1. a. 4.

⁷⁾ „Principium exterius movens ad bonum est Deus, qui et nos instruit per legem.” S. Th. I.—II. qu. 90. a. 1. proém.

mini a cselekvés közvetlen kiinduló pontjából kell kiindulni. A törvény, melynek gyakorlását akarom elérni, mint cél lebeg előttem, mert megmutatja a végcélhoz vezető utat. Ezen cél, bár intenciómban legelső, mégis a kivitelben, az elérésben a legutolsó. Sz. Tamás elvei tehát, mint látjuk, nincsenek ellentétben a cserkészzet alap gondolatával, sőt helyes értelmezésben azt igazolják.

Ugyanígy igazolja sz. Tamás tanítása a cserkészpedagógia másik elvét is, mely szerint a nevelés alanya, a fiú alapján véve jó, természetében megvannak azon értékek, energiák, melyekre a jellemet felépíteni lehet. Mint láttuk sz. Tamás szerint azt nevezzük erkölcsileg jó embernek, jellemesnek, aki erényes. Vizsgáljuk már most közelebbről, hogy mi az erény. Sz. Tamás szerint olyan szilárd minőség, qualitas, melynél fogva az ember könnyen, készségesen, élvezettel kész a jót mindig cselekedni.) Az erény tehát végelemezésben minőség, vagyis az állagnak olyan járuléka, mely azt a forma módjára önmagában disponálja.²⁾ A minőség az állag bizonyos módját, állapotát hozza magával, mely kettős principium egymásrahatásából keletkezik. Ezen kettős principium a lehetőség és a ténylegesség.³⁾ Az erény kifejlődése tehát e két tényezőtől fog függni. — Mi már most a lehetőség és mi a ténylegesség a nevelésre szoruló ifjúnál? Az amiből az erény kifejlődhetik, a képesség, a potentialitás, ami kifejleszti lesz a ténylegesség.⁴⁾ A képesség a ténylegességgel szemben mindig mint lehetőség szerepel. Az ember állaga, közelebbről az emberi természet az, melyből az erényességnek ki kell fejlődnie.⁵⁾ A ténylegesség pedig azon jóság lesz, melyet az erény mint cél magában rejt, s mely alá van rendelve a magasabb célnak, a végcélnak.⁶⁾

¹⁾ S. Th. I—II. qu. 55. a. 1. és a. 4.

²⁾ „Propria enim qualitas importat quendam modum substantiae . . . importat quendam determinationem secundum aliquam mensuram.” S. Th. I—II. qu. 49. a. 2.

³⁾ „Invenitur aliquod agens in quo est principium activum et passivum sui actus, sicut patet in actibus humanis. Nam actus appetitivae virtutes procedunt a vi appetitiva, secundum quod moveitur a vi apprehensiva representante objectum, et ulterius vis intellectiva, secundum quod ratiocinatur de conclusionibus, habet sicut principium activum, propositionem per se notam. Unde ex talibus actibus possunt in agentibus aliqui habitus causari.” S. Th. I—II. qu. 51. a. 2.

⁴⁾ „Omne quod patitur ei moveitur ab alio disponitur per actum agentis. Unde ex multiplicatis actibus generatur quaedam qualitas in potentia passiva et mota, quae nominatur habitus.” U. o. V. ö. qu. 50. a. 6.

⁵⁾ „Potest dici, quod habitus praepositus potentiae, actus enim naturaliter est prius, quamvis potentia est prior ordine generationis et temporis.” S. Th. I—II. qu. 50. a. 2. ad 5.

⁶⁾ „Bonum autem et malum dicitur per respectum ad finem. Sed modus et determinatio subjecti! in ordine ad naturam rei pertinet ad primam speciem qualitatis quae est habitus et dispositio . . . Quando enim est modus conveniens naturae rei, tunc habet rationem boni . . . et quia natura est id, quod primum consideratur in re, ideo habitus ponitur prima species qualitatis.” S. Th. I—II. qu. 49. a. 2.

Sz. Tamás elmélete szerint a lehetőség olyan természetű, hogy a ténylegességet már némileg magában kell rejtenie.¹⁾ Miként a kis magban, melyből a hatalmas tölgy fejlődik, a nagy fa már benn foglaltatik valami módon, mert ha nem volna benne, nem tudna a fa kifejlődni belőle, ugyanígy a ténylegesség már benn foglaltatik a lehetőségben, mert különben nem válhatnék belőle ténylegesség. A magban a fa nem teljesen, nem tényleg van benn, így a lehetőségben is a ténylegesség nem teljesen, nem tényleg van meg, hanem csakis a lehetőség módja szerint. Ezen elv az erényre is vonatkoztatható. Ha az erény lehetősége az ifjúban annak természete, akkor kell, hogy az ifjú természete az erényt, mint jóságot és célt már magában foglalja valamiképpen. Nem tényleg, miként a mag sem tényleg terebélyes fa, hanem csak a lehetőség állapota szerint. Tehát az ifjú természete olyan mint a mag, melyből a hatalmas fa, az erénynek, a jellemnek hatalmas fája fog kifejlődni. A magban már benne van a fa, csak még nincsen kifejlődve. Az ifjú természetében is már benn van az erény, csakhogy még nincsen kifejlődve, még nem kész, még nem tényleges erény.

Sz. Tamás erkölcsstani és metafizikai elvei és az azokból levont következtetés tehát majdnem szórói-szóra a cserkészlet alapelvét és nevelési elméletét igazolják.

Az eddigiekben sz. Tamás elméleti elveit tettük vizsgálatunk tárgyává, és az azokból vont következtetésekkel értünk el a cserkészpedagógia alapelveinek igazolásához. Lássuk most, hogy maga sz. Tamás eljutott-e ezen következményekhez, és hogy ha igen, miként fejtette ki azt részletesen?

HARMADIK FEJEZET.

Az erények gyökerei sz. Tamás tanításában.

Sz. Tamás külön vizsgálat tárgyává tette erkölcsstanában e kérdést: mennyiben gyökereznek az erények az emberi természetben? Az erény létrehozó okai között ugyanis elsősorban az emberi természetet teszi tanulmánya tárgyává és kutatja, hogy vajjon az erény lehet-e bennünk természetünknel fogva?²⁾ Vizsgálatának eredménye az, hogy az emberi természet igenis lehet az erények kiinduló pontja és gyökere³⁾. Hogyan jut sz. Tamás ezen következtetésre?

¹⁾ M Comment, in Arist. Metaph. Lib. IX. lect. 6.

²⁾ S. Th. I—II. qu. 63. a. 1.

³⁾ „Virtutum aequisitarum praeexistunt in nobis quaedam semina sive principia secundum naturam.” S. Th. I -II. qu. 63. a. 2. ad 3. v. Ö. a. 1.

Mindenek előtt megállapítja, hogy az erények nem olyan értelemben gyökereznek az emberi természetben, mint azt Platon a tudásról tanította, ki szerint a tudás csak visszaemlékezés a léleknek e földi lét előtti állapotára, mikor az ideákat közvetlenül szemlélhette. Mikor a lélek földi létet nyert, tudását természetével hozta. így tehát minden tudás már eleve benn van az emberi természetben¹⁾). Demascenus nézetét sem osztja sz. Tamás, ki azt állította, hogy minden erény már eleve teljes egészében benn foglaltatik természetünkben, és a gyakorlat által csakis annak akadályait távolítjuk el magunkból²⁾). Mindkét nézet téved abban, hogy az erényt teljes tökéletességében az emberi természettől eredezteti, pedig annak létrejötténél más tényezők is szerepelnek³⁾).

Mégsem tagadható, hogy az emberi természetben az erénynek bizonyos magva, kezdete bennfoglaltatik. Vegyük az emberi természetet, mint az különféle lelki tehetségekkel van felruházva⁴⁾). Minden tehetség oly természetű, hogy szükség-szerűen a saját cselekvése és a saját tárgya, objectuma felé hajlik⁵⁾). Mi a tehetségek sajátlagos tárgya? Nem más, mint a jó, mely bizonyos vonatkozásban van a megfelelő tehetséggel⁶⁾). Ámde az erény is lényegénél fogva magában zárja a jónak fogalmát, amennyiben oly szilárd készség, mely a jóra irányul, és a jóra determinálja az embert⁷⁾). Amennyiben tehát az erény jó, annyiban az emberi tehetségek, mint tehetségek feléje haj-

¹⁾ „Sicut in naturalibus posuerunt quidam formas omnes existere in materia, et quod agens naturale extrahit eas de occulto ad manifestum, in quantum movet ea, quae prohibebantur formam illam apparere, ita etiam dixerunt quidam de habitibus animae, unde Plato dixit, quod omnes scientiae sunt in anima a natura, et addiscere non est aliud, quam recordari”. Lib. Sent. 111. dist. 53. qu. 1. a. 2.

²⁾ „Similiter videtur dicere Damascenus (lib. de fide cap. 14.) de virtutibus, quod insunt nobis a natura; et per exercitium tolluntur impedimenta virtutum, sicut ferri aeruginem auferentes, videmur claritatem, quae naturaliter ei inest, inducere,” u. o.

³⁾ „Falsae autem sunt praedictae opiniones, in quantum complementum formarum, secundum quod sunt in actu, est ab agente extrinseco: scientiae vero complementum est ex doctrina vel inventione, virtutum autem ex assuefactione vel infusione, et hoc est quod Philosophus 2 Eth. cap. 1. dicit innatis nobis eas suscipere, perfectis vero per assuefactionem”. Sent. 111. dist. 33. qu. 1. a. 2.

⁴⁾ S. Th. I. qu. 77. a. 2.

⁵⁾ „Potentia secundum illud, quod est potentia, ordinatur ad actum. Unde oportet rationem potentiae accipi ex actu ad quem ordinatur, et per consequens oportet, quod ratio potentiae diversificetur, ut diversificetur, ratio actus. Ratio autem actus diversificatur secundum diversam rationem objecti . . . Objectum autem comparatur ad actum potentiae passivae sicut principium et causa movens.” S. Th. I. qu. 77. a. 3.

⁶⁾ „Ad actum autem potentiae activae comparatur objectum ut terminus et finis.” S. Th. I. qu. 77. a. 5. v. ö. Anima a. 13. S. Th. I. qu. 5. a. 4.: „manifestum est quod bonum rationem finis importat.”

⁷⁾ „Oportet, quod virtus cujuslibet rei dicatur in ordine ad bonum. Unde virtus humana, quae est habitus operativus est bonus habitus et boni operativus.” S. Th. I—II. qu. 55. a. 3.

lának. Ezen tisztán pszihikai hajlam azonban nem az erények *lényegéhez* tartozik, ez csupán az erények alanyának természet szerű vonzalma¹⁾, mely azonban nevelési szempontból igen fontos *tényezője* az erények kifejlődésének. Amit ugyanis sz. Tamás itt tisztán a tehetségek dinamikus hajlamának, mozgásának nevez, az lényegében azonos a cserkészpedagógiától annyira kiemelt energia készlettel, mely az ifjút a cselekvésre ösztönzi. Ez a tisztán dinamikus erő, még nem nyerte el erkölcsi beállítást jó vagy rossz irányban, de máris ösztönzi az ifjút a cselekvésre. Ezen cselekvési törekvés annyira természetes, hogy annak elfojtása egyenesen az emberi természet alkotójának szándékával és gondolataival jönne ellenkezésbe. A teremtő szándéka és akarata ugyanis hogy az ember tehetségei kifejlődjenek és erkölcsi irányban működjenek. Ez történik az által, ha ezen pszihikai kezdetből erkölcsi fényező, azaz erény válik. így találkozik sz. Tamás elmélete a cserkészpedagógia gyakorlati elveivel.

De vájjon az erényeknek, mint az erkölcsi élet tényezőinek van-e az emberi természetben némi gyökere? Sz. Tamás ezt határozottan állítja: minden nem belénk öntött, tehát cselekedetek által elérhető erénynek, van bennünk a természet szerint némi gyökere, vagy mint ő mondja némi magja és kezdet²⁾. Feltűnő, hogy sz. Tamás előszeretettel nevezi az erényeknek ezen természetünkben levő gyökerét magnak: *semina virtutum*-nak, mert a lehetőség elméletének legjobb hasonlatát látja benne. Sőt *seminaria virtutum*-nak is nevezi³⁾, mely csemetekertet jelent; ez is plasztikusan kifejezi gondolatát, hogy az erényeknek gyöngye és zsenge hajtásai már ott gyökereznek a lélek mélyén, melyekből az erények hatalmas törzsei fognak kifejlődni.

Hogyan vezeti le már most sz. Tamás tudományosan ezen tanítását az ő elvont elveiből? A következőképen:

Valami kétféleképen folyik az emberi természetből: a faj (species) és az egyed (individum) szerint⁴⁾. Ámde ami az embernek faji szempontból természetéből folyó, az tulajdonképpen a lélekre vezethető vissza, mert a faj a formától eredeztethető, az embernek formája pedig nem más, mint a lélek és pedig

1) „In appeliivis potentatis non est aliquis habitus naturalis secundum inchoationem ex parte ipsius animae, quantum ad ipsam substantiam habitus, sed solum quantum ad principia quaedam ipsius, sicut principia juris communis dicuntur esse seminalia virtutum. Et hoc ideo, quia inclinatio ad objecta propria, quae videtur esse inchoatio habitus, non pertinet ad habitum, sed magis pertinet ad ipsam rationem potentiarum. „S. Th. I-II. qu. 51. a. I.

2) „Virtutum acquiratarum praeexistunt in nobis quaedam semina, sive principia secundum naturam”. S. Th. I—II. qu. 65. a. 2. ad 5.

3) S. Th. III. qu. 65. a. 1.: „seminaria intellectualium virtutum et moralium.”

4) „Aliquid dicitur alicui homini *naturale dupl'iciter: uno modo ex natura speciē, alio modo ex natura individui.*” u. o.

az értelmes lélek. Tehát ami az embernek faji természetére vezethető vissza, az értelmes lelkéből folyik¹⁾.

Sz. Tamás ebből a következő következtetést vonja le: az ember értelmes természetével jár, hogy értelmében spontán elfogad olyan természetesen megismert princípiumokat, amelyek úgy a megismerésben, mint a cselekvésben irányítják. Irányítják az értelmet, mert még a gondolkodás is lehetetlen annak, ki a megismerés első princípiumait el nem fogadja. Az ellentmondás, az azonossági elv, vagy a harmadik közbensőt kizáró elv nélkül a megismerés lehetetlen. Ha tehát elfogadjuk azt, hogy vannak értelmünkben és nem csak akaratunkban gyökerező erények, akkor el kell fogadnunk azt is, hogy eszes természetünkben ezen erényeknek a gyökerei, a kezdetei megvannak²⁾.

Ezen értelmi erények még az akaratra is hatással vannak. Az akarat ugyanis olyan vak tehetség, mely az értelem megismerése szerint igazodik³⁾. Az akarat a végrehajtó erő, de a vezetés az érlelem feladata⁴⁾. Mivel az akaratan megvan a jóra irányuló természetes hajlam, következik, hogy az értelemben található természetes erények az akaratra is kihatással lesznek. Tudjuk, hogy az akarat ezen jóra irányuló természetes hajlama, mely az erények csirája, még nem nevezhető tökéletes erénynek, még sok cselekvésnek, törekvésnek kell közbejönnie, hogy abból teljes erény fejlődjék⁵⁾, de a cserkész pedagógia sem tekinti az ifjában rejlő nemes hajlamokat kész erényeknek, ő is öntudatosan dolgozik ezen hajlamoknak teljes kifejlődésén, és a jellem kialakulásán.

Tehát ha az ember természetét faji szempontból vesszük, meg kell állapítanunk, hogy természetében az erények gyökerei feltalálhatók úgy értelmi képességére vonatkozólag, mint akaratarára. Lássuk most, hogy ha az emberi természetet egyedi szempontból vesszük vizsgálódásunk tárgyává, vajjon megtaláljuk-e benne az erények csiráit ?

¹⁾ „Unumquodque habet speciem secundum suam formam, individuam verò secundum materiám. Forma vero hominis est anima rationalis, materia vero corpus. Ideo id quod convenit homini secundum animam rationalem est ei naturale secundum rationem speciei”. S. Th. I—II. qu. 65. a. 1.

²⁾ „Secundum naturam speciei, in quantum in ratione hominis insunt naturaliter quaedam principia naturaliter cognita tam scibilia, quam agendorum, quae sunt quaedam seminaria intellectualium virtutum ei moralium”. qu. 65. a. I. v. ö. S. Th. I—II. qu. 5t. a. 1.

³⁾ „In voluntate inest quidem naturalis appetitus boni, quod est secundum rationem.” u. o. a. I.

⁴⁾ „Aliquid dicitur movere dupliciter. Uno modo per modum finis, sicut dicitur quod finis movet efficiem, et hoc modo intellectus movet voluntatem . . . Alio modo dicitur aliquid movere per modum agentis . . . ei hoc modo voluntas movet intellectum, et omnes animae vires.” S. Th. I. qu. 82. a. 4.

⁵⁾ „Perficiuntur autem (sc. inchoationes virtutum) in nobis per assuetudinem, in quantum scilicet ex eo, quod multoties agimus secundum rationem, imprimatur forma ut rationis in appetitiva.” Ethic, lib. II. lect. I. v. ö. S. Th. I-II. qu. 51. a. 2.

Az ember miként a lélek által nyeri el faji jellegét, úgy test által válik egyedé. A test mint anyag teszi az embert egyedivé. Mindaz tehát, mely az ember testi, fizikai természetéből folyik, természetében gyökerezőnek mondható¹⁾. Az emberek mint egyedek különbözvén egymástól, testi összetételük is más és más mindenkinél. Ezen különbözőségben előre megállapított fokozat nem található, de tényként elfogadható, hogy a különböző fokozat szerint több-kevesebb testi hajlam van minden emberben az erényekre²⁾. Ezen testi összetételek, melyek különösen a szenvedélyeknél jutnak leginkább kifejezésre, okozzák, hogy némelyik ember jobban hajlik a mértéktelenségre, másik a szelídségre, harmadik a józanságra, megfontoltságra, kitartásra, bátorságra, stb.³⁾. Minden embernek van egy uralkodó szenvedélye, mint a lélektan ismerői megfigyelték és ezen uralkodó szenvedély eredete éppen az embernek egyedi sajátságára vezethető vissza, mely a testtől származik. Tehát mint egyedi lény is az ember természetében hordozza bizonyos erényeknek a csiráját. Ha ez nem is egyformán van meg mindenkiben, mégis mindenkinél feltalálható kisebb-nagyobb fokban. Éppen a nevelőnek a feladata megállapítani, hogy melyik ifjúnak természetében milyen erények gyökerei vannak meg nagyobb fokban. Ezen természetes hajlamánál kell azután kezdeni a nevelés munkáját, és így lépésről-lépésre áttérni azokra az erényekre, melyekre talán kevesebb testi, mondjuk egyedi hajlama, de annál több lelki, értelmi hajlama van.

Az ember természetében tehát sz. Tamás szerint, akár a lélek akár a test részéről, megtalálhatók az erényeknek gyökerei, azok a magok, melyek magukban rejtik a teljes tökéletes erényeknek lehetőségét. Sz. Tamásnak ezen elmélete is tehát az erények gyökereire vonatkozólag teljesen igazolja a cserkészpedagógia alapelvét.

Megerősíti sz. Tamás ezen következtetést még az emberi tehetségeknek egymásra vonatkozó viszonyából vont következtetésével. Az emberi értelem magában rejt minden jónak csiráját miként az elvont elvek magukban rejtik a belőlük vont következtetést.⁴⁾ Az értelem erényeire vonatkozó hajlamot sz.

¹⁾ „Id quod ei (sc. homin) est naturale secundum determinatam corporis complexionem, est ei naturale secundum naturam individui”. S. Th. I—H. qu. 65. a. I.

²⁾ „Virtus est homini naturalis . . . secundum naturam individui, in quantum ex corporis dispositione aliqui sunt dispositi vel melius vel peius ad quasdam virtutes, prout scilicet vires quaedam sensitivae actus sunt quarundam partium corporis ex quarum dispositione adjuvantur vel impediuntur huiusmodi vires in suis actibus . . .” U. o.

³⁾ „Et secundum hoc unus homo habet naturalem aptitudinem ad scientiam, alius ad fortitudinem, alius ad temperantiam.” u. o.

⁴⁾ L. 18. o. 2. jegyzet.

Tamás synderesisnek nevezi.¹⁾ A synderesis törvényeinek van alárendelve maga az akarat is, amennyiben az akarat spontán követi az értelemtől jónak megismert dolgokat. Az értelmi megismerésben levő jóra vonatkozó természetes hajlam tehát irányítja és mozgatja az akaratot is, mely azt szintén stontán és természetesen követi.²⁾

Ugyanígy van az akaratnak alárendelve az emberben levő más alacsonyabb érzéki természetű tehetség is.³⁾ Ezen alárendeltség folyik az akaratnak magasabb rendű természetéből. Az alárendeltség azonban mégsem olyan természetű, hogy az érzéki tehetségek az akaratnak teljesen alá volnának vetve. Az akarat által megismert jó ugyanis az érzékeknek oly nehéznek tűnhet fel, hogy azt nem tartják kívánatosnak, s így előállhat némi ellentét az embernek érzéki és szellemi tehetségei között. Ilyenkor az akaratnak politikai fölényén fog múlni, hogy a szenvedélyeknek az erényt, mint nagyobb jót állítsa be és ezáltal lázadózó követeléseit elől kitérjen.⁴⁾

Tehát az érzéki tehetségek az akaratnak, ez pedig az értelemnek lévén alárendelve, valamennyien önként és természetesen követik az értelemtől megismert jót, az erényt. Az észnek megvan tehát a természetes hajlama az erényekre, az akaratnak is megvan a természetes hajlama, hogy az észnek törvényeit kövesse, éppen így az érzéki tehetségeknek is, hogy az akarat által követelt jót, mint jót megkívánják.⁵⁾

Mégis van egy értelmi erény, mely ezen törvény alól kivételt képez s ez az okosság erénye. Az okosság erénye igazítja ugyanis el az embert az élet számtalan sokféle körülményei között, hogy a sok közül éppen a legcélravezetőbbet válassza.⁶⁾ Az emberi természet azonban lényegénél fogva mindig egy bizonyos meghatározott dologra irányul és kizárja a sokféleséget, ezért az okosság erényének tárgya kizárja azt,

¹⁾ S. Th. I. qu. 79. a. 12.

²⁾ „Intellectus movei voluntatem quia bonum intellectum est objectum voluntatis et movet ipsam ut finis.” S. Th. I. qu. 82. a. 4. v. ö. 18. o. 4. jegyz.

³⁾ U. o. „voluntas movet . . . omnes animae vires . . . Cujus ratio est, quia in omnibus potentiis activis ordinariis illa potentia, quae respicit finem universalem, movet potentias quae respiciunt fines particulares.”

⁴⁾ S. T. I. qu. 81. a. 3.

⁵⁾ „Iracibilis autem et concupiscibiliis naturaliter sunt obedibiles rationi, unde naturaliter sunt susceptivae virtutis, quae in eis perficiuntur, secundum quod disponuntur ad bonum rationis sequendum . . . Ad virtutem inferioris partis ordinatur inchoatio virtutis quae est in superior! sicut ad virtutem quae est in voluntate aptus redditur homo et per inchoationem virtutis quae est in voluntate, et per earn quae est in intellectu.” Qu. disp. de Virtute a. 8.

⁶⁾ „Ad prudentiam non pertinet praestituere finem virtutibus moralibus, sed solum disponere de his, quae sunt ad finem.” S. Th. 11—11. qu. 47. a. 6.

hogy ahhoz valakinek már természetében hajlama legyen.¹⁾ Az értelem, mint alany részéről lehet valaki természetéből kifolyólag jobban disponálva, arra, hogy ilyen esetben könnyebben gondolkodjék és helyesebben ismerje fel a gyakorlatilag helyes utat, miként az elvont gondolkodásnál is némelyek inkább több hajlammal bírhatnak a spekulatív gondolkodásra, mint mások.²⁾

Sz. Tamás az erényeknek természetünkben található gyökereit többféleképpen nevezi el: néhol az erények magjának³⁾ máshol az erények kezdetének⁴⁾ majd kiinduló pontjának, sőt inchoationak is vagyis megindulásnak mondja azokat⁵⁾. Mindezen kifejezései ugyanazon gondolatot akarják kidomborítani, hogy az erényeknek ezen gyökerei még nem kész erények, hanem kifejlődésre várnak, de a későbbi kifejlődés tökéletességét már némileg magukban rejtik.⁶⁾ Éppen a nevelőnek a feladata azt az ifjúnak lelkében a teljes kifejlődésre segíteni, mint azt a cserkészpedagógia olyan helyes gyakorlati érzékel programjában kidolgozta.

Befejezés.

A cserkészpedagógia alapelve, mint láttuk, sz. Tamás előtt nem volt idegen. Sokkal a cserkészlet keletkezése előtt ő már felismerte azokat és kifejtette erkölcsrendszerében. Metafizikai és erkölcstani elvekből kiindulva következtette, hogy az erényeknek gyökerei az emberi természetben megvannak és hogy ezeknek kifejtése az erkölcsi életnek a feladata. Ő maga sem tekintette tehát az erények gyökereit kész dolgoknak, hanem szükségesnek tartotta azoknak nevelését. Ezen nevelésben színterem sem a „törvényeknek légtüres elméleteidböl kell kiindulnunk,

¹⁾ „Ea, quae sunt ad finem in rebus humanis non sunt determinata, sed multipliciter diversificantur secundum diversitatem personarum et negotiorum. Unde quia inclinatio naturae semper est ad aliquid determinatum, talis cognitio non potest homini inesse naturaliter.” S. Th. qu. 47. a. 15.

²⁾ „Licet ex naturali dispositione unus sit aptior ad hujusmodi discernenda quam alius sicut etiam accidit circa conclusiones speculativarum sciendarum.” U. o.

³⁾ „semina virtutum” I-11. qu. 65. a. 2. ad 5. „seminaria virtutum.” u. o. a. 1.

⁴⁾ „principia virtutum” u. o. a. 1. a. 5.

⁵⁾ U. o. a. I. Qu. disp. De Viriui. a. S.

⁶⁾ „Virtutes in nobis sunt a natura secundum capitulidinem et inchoationem, non autem secundum perfectionem.” S. Th. I-II. qu. 65. a. 1.

hanem a nevelés alanyából, tehát az erénynek ezen természetünkben már eleve meglévő gyökereiből. Mégis sz. Tamás az értelemben levő erényeknek némi fölényt biztosít, amennyiben az értelem vezeti a többi tehetségeket is, melyeknek az erények elsajátításához közre kell működniök. Ámde ezt a cserkészpedagógia sem tagadja, meri hiszen az ifjak értelmi meggyőződését ő is nagyon fontosnak tekinti, annyira, hogy külön megbeszéléseket tart, melyeken az erény szükségességét és nagy szerepét a reális életben a cserkészifjak meggyőzésébe akarja vélni¹⁾. De nem is lehet ez másként, mert a cserkész az ifjút öntevékenységre akarja sarkallni, ez pedig meggyőzés, tehát az értelem erényei nélkül lehetetlen.

Sz. Tamás ezen tanítását tisztán elvont metafizikai és erkölcstani elveiből következtette. A cserkészettel ezzel szemben alapelvét a gyakorlatból szűrte le, tehát teljesen induktív alapon ismerte meg. Érdekes találkozása az elméletnek és gyakorlatnak. De nem is lehet ez másként. Az elmélet célja a gyakorlat, s ez viszont az elmélettől nyeri vezérfonalát és biztos alapját. A jó elmélet nem jöhet a helyes gyakorlati elvekkel ellentétbe. Az elmélet tehát nem ellenlábasa a gyakorlatnak, hanem azt csak megtermékenyíti, ha helyesen ültetjük azt át a reális életbe. Az értelmi megismerés, vagy hogy sz. Tamás gondolatát jellegzetesebben fejezzük ki, az értelem erényei a gyakorlatban biztos utón vezetnek.

Aquinói sz. Tamás, a kath. Egyház egyik legnagyobb gondolkodója tudott bízni az értelem világosságában, s azért tanításában olyan örökérvényű világnézet alapjait rakta le, melynek keretei között minden új gondolat és nagy szellemi vívmány helyet foglalhat. A cserkészpedagógiai alapgondolata is megtalálta e világnézetben helyét. Aquinói sz. Tamás maga jelölte meg azt, és már a XIII. században lefektette a keresztény nevelés elméleti elveit, melyeknek gyakorlati megtestesülését és megvalósulását a cserkészpedagógia nyújtotta a legtökéletesebb formában.

A régi és új világnak ezen csoc[^]s találkozása a legbiztatóbb ösztönzés a katolikus cserkész-nevelőknek, hogy készségesen nyújtsák azt az erős kezet, mely az elméletet és gyakorlatot összefogja, és a cserkészpedagógia diadalmas zászlaját mindig a krisztusi élet ösvényein hordozza.

¹⁾ Sik: Magyar cserkész-vezetők könyve 71. o.

Tartalomjegyzék.

Előszó	4
Első fejezet.	
A cserkészpedagógia alapelve	6
Második fejezet. Sz. Tamásnak a cserkészzet alapelveire vonatkozó elméleti tanítása	10
Harmadik fejezet.	
Az erények gyökerei sz. Tamás tanításában.....	15
Befejezés	21

Les principes pédagogiques des Eclaireurs dans la lumière de la doctrine de saint Thomas d'Âquin.

Il n'y a que 16 ans après la publication de „Scouting for Boys”. Par ce livre célèbre Baden-Powel, donna l'organisation au plus grand mouvement de la jeunesse, connu sous le nom des Eclaireurs. La cause de cette propagation rapide s'explique par la méthode pédagogique suivie des Eclaireurs. On suppose dans l'ame du jeune homme les germes de la bonté et de la vertu. L'éducation des Eclaireurs ne commence pas par les considération des lois abstraites et négatives, mais par le développement de ces germes de la vertu.

Ce principe tout nouveaux dans la pédagogie de nos jours, se trouve justifié par la doctrine de saint Thomas d'Âquin. Il nous assure que dans la vie morale nous devons sortir du sujet et non pas de la loi. Le sujet de la vie morale, l'homme, est bon, s'il est vertueux. La nature humaine, autant que rationnelle, s'incline vers le bien, par conséquence vers les vertus. Pour les vertus en particulier nous avons dans notre nature une prédisposition du tempérament plus au moins forte. C'est à l'éducateur de la développer et perfectionner.

Par cette comparaison nous pouvons établir l'harmonie entre la doctrine traditionnelle de l'Église catholique, proposée par saint Thomas d'Âquin, et entre la pratique pédagogique des Eclaireurs.